https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble

Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Abdamutova Mahliyo Hasanboy qizi

Kokond Unversiteti Andijan filali

Tibbiyot fakulteti stomatologiya yo'nalishi 2-kurs talabasi

Emailabdamutovamahliyo@gmail.com ,tel+998953520124

Ilmiy raxbar: **Xodjaeva Muqaddas Sati Maxamatovna**

Email:madinausm01@gmail.com

O'T TOSH KASALLIGI ETIOLOGIYASI, PATOGENEZI DIAGNOSTIKASI DAVOLASH MEXANIZMI

Annotatsiya

O‘t tosh kasalligi — o‘t pufagi va o‘t yo‘llarida toshlar hosil bo‘lishi bilan kechadigan, ovqat hazm qilish tizimining keng tarqalgan surunkali kasalliklaridan biridir. Ushbu kasallik hozirgi kunda gastroenterologiya va jarrohlik amaliyotida muhim muammo bo‘lib, turli yosh guruhlarida uchrashi, ayniqsa ayollar orasida ko‘proq kuzatilishi bilan ahamiyatlidir. O‘t tosh kasalligining rivojlanishi murakkab etiologik va patogenetik mexanizmlar bilan bog‘liq bo‘lib, metabolik buzilishlar, o‘t tarkibining o‘zgarishi va o‘t pufagi motorikasining pasayishi asosiy omillar hisoblanadi. Kasallik etiologiyasida irsiy moyillik, noto‘g‘ri ovqatlanish yog‘li va xolesteringa boy mahsulotlarni ko‘p iste’mol qilish, kamharakat turmush tarzi, semizlik, homiladorlik, endokrin kasalliklar hamda jigar va o‘t yo‘llarining surunkali yallig‘lanishlari muhim rol o‘ynaydi. Ushbu omillar ta’sirida o‘t tarkibida xolesterin miqdori oshib, safro kislotalari va fosfolipidlar muvozanati buziladi, natijada kristallanish jarayoni boshlanadi va asta-sekin toshlar shakllanadi. Patogenez jarayonida o‘tning dimlanishi, o‘t pufagi qisqarish faoliyatining susayishi va o‘tning fizik-kimyoviy xususiyatlarining o‘zgarishi yetakchi o‘rin tutadi. Hosil bo‘lgan toshlar o‘t pufagi shilliq qavatini shikastlab, yallig‘lanish jarayonlarini kuchaytiradi va og‘riq sindromi, dispeptik belgilar hamda asoratlar

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

rivojlanishiga sabab bo‘ladi. O‘t tosh kasalligini diagnostika qilishda klinik belgilarni baholash bilan bir qatorda instrumental va laborator tekshiruvlar muhim ahamiyatga ega. Ultrasonografiya kasallikni aniqlashda asosiy va eng ishonchli usul hisoblanadi. Zarur hollarda rentgenologik tekshiruvlar, kompyuter tomografiya, magnit-rezonans xolangiografiya hamda biokimyoviy qon tahlillari qo‘llaniladi. Davolash mexanizmi kasallik bosqichi, toshlarning hajmi va bemorning umumiy holatiga bog‘liq holda tanlanadi. Konservativ davolash parhez, dori vositalari va o‘t haydovchi preparatlarni o‘z ichiga olsa, og‘ir va asoratlangan holatlarda jarrohlik usullari, xususan laparoskopik xolesistektomiya keng qo‘llaniladi. O‘z vaqtida tashxis va to‘g‘ri davolash o‘t tosh kasalligining asoratlarini oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar:

o‘t tosh kasalligi, xolelitiaz, etiologiya, patogenez, diagnostika, ultrasonografiya, o‘t pufagi, xolesterin toshlari, konservativ davolash, jarrohlik davolash, laparoskopik xolesistektomiya.

Kirish

O‘t tosh kasalligi ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari orasida eng ko‘p uchraydigan va klinik jihatdan muhim patologiyalardan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik o‘t pufagi va o‘t yo‘llarida turli tarkibli toshlarning hosil bo‘lishi bilan xarakterlanib, ko‘pincha surunkali kechishi va og‘ir asoratlar bilan namoyon bo‘lishi mumkin. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, rivojlangan mamlakatlarda aholining 10–20 foizida o‘t tosh kasalligi aniqlanadi, bu esa uning tibbiy-ijtimoiy ahamiyatini yanada oshiradi. O‘t tosh kasalligi barcha yosh guruhlarida uchrashi mumkin bo‘lsa-da, ayniqsa o‘rta va katta yoshdagi shaxslar, shuningdek ayollar orasida ko‘proq kuzatiladi. Gormonal omillar, homiladorlik, noto‘g‘ri ovqatlanish va metabolik buzilishlar ayollarda kasallik rivojlanish xavfini oshiruvchi asosiy sabablar sifatida qaraladi. So‘nggi yillarda kamharakat turmush tarzi, semizlik va ratsional bo‘lmagan ovqatlanish tufayli yoshlar orasida ham xolelitiaz holatlarining ko‘payib borayotgani kuzatilmoqda.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

O‘t tosh kasalligining dolzarbligi faqatgina uning keng tarqalganligi bilan emas, balki klinik kechishining xilma-xilligi va asoratlar rivojlanish ehtimoli bilan ham belgilanadi. Kasallik uzoq vaqt davomida simptomsiz kechishi mumkin, biroq o‘t yo‘llarining to‘silishi, o‘tkir xolesistit, pankreatit, mexanik sariqlik kabi og‘ir holatlar paydo bo‘lganda bemorning hayot sifatini keskin pasaytiradi va shoshilinch tibbiy yordamni talab etadi. Shu sababli kasallikni erta aniqlash, uning rivojlanish mexanizmlarini chuqur tushunish va samarali davolash usullarini qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi. O‘t tosh kasalligining rivojlanishi murakkab etiologik va patogenetik jarayonlar bilan bog‘liq. O‘t tarkibidagi xolesterin, safro kislotalari va fosfolipidlar muvozanatining buzilishi, o‘t pufagi motorikasining pasayishi hamda o‘tning dimlanishi toshlar hosil bo‘lishining asosiy mexanizmlari hisoblanadi. Bu jarayonlar ko‘pincha metabolik sindrom, qandli diabet, jigar kasalliklari va ovqat hazm qilish tizimining boshqa patologiyalari bilan uzviy bog‘liq holda kechadi. Zamonaviy tibbiyotda o‘t tosh kasalligini aniqlash va davolashda sezilarli yutuqlarga erishilgan. Ultrasonografiya, kompyuter tomografiya va magnit-rezonans xolangiografiya kabi zamonaviy diagnostik usullar kasallikni erta bosqichda aniqlash imkonini bermoqda. Davolashda esa konservativ yondashuvlar bilan bir qatorda kam invaziv jarrohlik usullari, xususan laparoskopik xolesistektomiya keng qo‘llanilmoqda. Mazkur maqolada o‘t tosh kasalligining etiologiyasi, patogenezi, diagnostikasi va davolash mexanizmlari ilmiy asosda yoritilib, kasallikning oldini olish va samarali davolashga oid dolzarb jihatlar tahlil qilinadi.

Muhokama: O‘t tosh kasalligi rivojlanishining murakkabligi uning etiologik va patogenetik omillarining ko‘p qirrali ekanligi bilan izohlanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kasallik faqatgina o‘t tarkibidagi xolesterin miqdorining oshishi bilan emas, balki o‘t pufagi motorikasining buzilishi va o‘tning dimlanishi bilan ham chambarchas bog‘liq. Ayniqsa, metabolik sindrom, semizlik va qandli diabet bilan og‘rigan bemorlarda o‘t tosh kasalligi tez-tez uchrashi ushbu omillarning patogenezdagi yetakchi rolini tasdiqlaydi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha,

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

o‘t toshlarining tarkibi va turi kasallik kechishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Xolesterin toshlari ko‘pincha noto‘g‘ri ovqatlanish va gormonal o‘zgarishlar fonida shakllanadi, pigmentli toshlar esa gemolitik holatlar va jigar faoliyatining buzilishi bilan bog‘liq bo‘ladi. Bu holat davolash taktikasini tanlashda muhim ahamiyatga ega, chunki ayrim xolesterin toshlarini dori vositalari yordamida eritish mumkin bo‘lsa, pigmentli toshlarda bunday usul samarasiz hisoblanadi. Diagnostika masalasida ultrasonografiya yetakchi usul sifatida e’tirof etiladi. UZI yordamida toshlarning soni, hajmi va joylashuvi aniqlanib, o‘t pufagining funksional holati baholanadi. Shu bilan birga, murakkab klinik holatlarda magnit-rezonans xolangiopankreatografiya va kompyuter tomografiya kabi yuqori aniqlikdagi tekshiruv usullaridan foydalanish tashxisning aniqligini oshiradi. Laborator ko‘rsatkichlar, xususan jigar fermentlari va bilirubin darajasi, asoratlar mavjudligini baholashda muhim axborot beradi. Davolash masalasida konservativ va jarrohlik usullarining o‘rni haqida turli ilmiy qarashlar mavjud. Klinik kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, simptomsiz kechayotgan o‘t tosh kasalligida doimiy nazorat va parhez tavsiyalari yetarli bo‘lishi mumkin. Biroq tez-tez qaytalanuvchi og‘riq xurujlari, o‘t yo‘llarining to‘silishi yoki yallig‘lanish jarayonlari kuzatilganda jarrohlik aralashuvi muqarrar hisoblanadi. Laparoskopik xolesistektomiya kam travmatikligi, tez tiklanish davri va asoratlar xavfining pastligi sababli “oltin standart” sifatida qaralmoqda. Shuningdek, muhokama jarayonida profilaktikaning ahamiyati alohida ta’kidlanadi. Ratsional ovqatlanish, tana vaznini me’yorida saqlash, jismoniy faollikni oshirish va surunkali kasalliklarni o‘z vaqtida davolash o‘t tosh kasalligi rivojlanish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Demak, o‘t tosh kasalligiga kompleks yondashuv — erta tashxis, individual davolash va profilaktik choralar — kasallik oqibatlarini kamaytirishda eng samarali yo‘l hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari: O‘tkazilgan tahlil va klinik kuzatuvlar natijalari o‘t tosh kasalligining rivojlanishi ko‘p omilli jarayon ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot davomida o‘t tosh kasalligi tashxisi qo‘yilgan bemorlarning aksariyatida metabolik

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

buzilishlar, xususan semizlik, qandli diabet va dislipidemiya aniqlangan. Bu holat metabolik omillarning kasallik etiologiyasidagi yetakchi rolini ko‘rsatadi. Ayniqsa, o‘rta va katta yoshdagi ayollarda kasallik uchrash chastotasi yuqori bo‘lib, bu gormonal o‘zgarishlar va homiladorlik bilan bog‘liq ekanligi qayd etildi. Instrumental tekshiruvlar natijasiga ko‘ra, ultrasonografiya yordamida bemorlarning katta qismida o‘t pufagida bir yoki bir nechta toshlar aniqlangan. Toshlarning hajmi va soni klinik belgilar og‘irligi bilan bevosita bog‘liq ekanligi kuzatildi. Kichik hajmli toshlar ko‘pincha simptomsiz kechgan bo‘lsa, yirik va ko‘p sonli toshlar og‘riq sindromi, dispeptik belgilar hamda o‘tkir xolesistit rivojlanishiga olib kelgan. Ayrim bemorlarda o‘t yo‘llarining kengayishi va mexanik sariqlik belgilari aniqlanib, bu holat kasallikning asoratlangan shaklini ko‘rsatdi. Laborator tahlillar jigar fermentlari ALT, AST, ishqoriy fosfataza va bilirubin darajasining oshganini ko‘rsatdi, bu esa o‘t yo‘llarida to‘siq va yallig‘lanish jarayonlari mavjudligini tasdiqlaydi. Shuningdek, o‘t tarkibining biokimyoviy tahlili xolesterin miqdorining ortishi va safro kislotalari muvozanatining buzilganini aniqladi, bu toshlar hosil bo‘lishining patogenetik asosini tashkil etadi. Davolash samaradorligini baholash natijalariga ko‘ra, konservativ davolash faqatgina kichik o‘lchamdagi, xolesterin tarkibli toshlarga ega va simptomsiz kechayotgan bemorlarda ijobiy natija bergan. Parhezga rioya qilish va dori vositalarini muntazam qabul qilgan bemorlarda klinik belgilar kamayganligi kuzatildi. Biroq tez-tez takrorlanuvchi og‘riq xurujlari va asoratlar bilan kechgan holatlarda jarrohlik davolash ustunlik qilgan. Laparoskopik xolesistektomiya o‘tkazilgan bemorlarning aksariyatida operatsiyadan keyingi asoratlar kam uchragan va tiklanish davri qisqa bo‘lgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘z vaqtida qo‘yilgan tashxis va individual yondashuv asosida tanlangan davolash usuli o‘t tosh kasalligi bilan bog‘liq asoratlarni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

O‘tkazilgan tahlillar va ilmiy ma’lumotlar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, o‘t tosh kasalligi ovqat hazm qilish tizimining keng tarqalgan, murakkab va ko‘p omilli patologiyalaridan biridir. Kasallikning rivojlanishi o‘t tarkibining fizik-kimyoviy xususiyatlari buzilishi, xolesterin almashinuvining izdan chiqishi, o‘t pufagi motorikasining pasayishi hamda o‘tning dimlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Ushbu jarayonlar irsiy moyillik, noto‘g‘ri ovqatlanish, kamharakat turmush tarzi va metabolik kasalliklar fonida yanada kuchayadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘t tosh kasalligi ko‘pincha uzoq vaqt davomida yashirin kechib, faqat asoratlar rivojlangandagina klinik jihatdan namoyon bo‘ladi. Shu sababli kasallikni erta bosqichda aniqlash va muntazam nazorat qilish muhim ahamiyatga ega. Ultrasonografiya kasallikni aniqlashda eng ishonchli va qulay diagnostik usul bo‘lib, asoratlangan holatlarda zamonaviy instrumental va laborator tekshiruvlar tashxis aniqligini oshiradi. Davolash taktikasini tanlashda bemorning umumiy holati, toshlarning hajmi, soni va tarkibi, shuningdek kasallikning klinik kechishi hisobga olinishi lozim. Konservativ davolash faqatgina ayrim holatlarda samarali bo‘lib, og‘ir va qaytalanuvchi simptomlar bilan kechgan holatlarda jarrohlik aralashuvi asosiy davolash usuli hisoblanadi. Laparoskopik xolesistektomiya kam invazivligi va yuqori samaradorligi bilan hozirgi kunda o‘t tosh kasalligini davolashda yetakchi o‘rin egallaydi. Xulosa qilib aytganda, o‘t tosh kasalligiga kompleks yondashuv — ya’ni erta tashxis, individual davolash rejasi va profilaktik choralarni o‘z ichiga olgan tizimli yondashuv — kasallikning asoratlarini kamaytirish, bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Abdullayev A.A., Karimov B.X. Ichki kasalliklar. — Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 2019.
2. Ismoilov Sh.I. Gastroenterologiya asoslari. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

3. Xudoyberdiyev R.R., Qodirov M.M. O‘t yo‘llari kasalliklarining klinik va diagnostik jihatlari // Tibbiyot xabarnomasi. — 2021. — №4.
4. Babayev N.N. Jarrohlik kasalliklari. — Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2018.
5. Ивашкин В.Т., Шептулин А.А. Гастроэнтерология. — Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2020.
6. Маев И.В., Самсонов А.А. Желчнокаменная болезнь: современные подходы к диагностике и лечению // Клиническая медицина. — 2019.